

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย (Background and Rationale)

ภาวะการหยุดหายใจในทารกเกิดก่อนกำหนด (Apnea of prematurity) เป็นภาวะที่พบได้บ่อย โดยพบได้ ประมาณร้อยละ 25 และ 30 ของทารกแรกเกิดที่มีน้ำหนักตัวน้อยกว่า 2500 และ 1000 กรัม ตามลำดับ^{1,2} ในขณะที่เกิดภาวะหยุดหายใจ ทารกจะมีการเต้นของหัวใจช้าลง มีอาการตัวเขียว (cyanosis) และ ความดันโลหิตต่ำร่วมด้วย^{1,3,4} ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดความผิดปกติทางระบบประสาทและสมองในอนาคต⁵ เป็นการเพิ่มอัตราการเจ็บป่วย และอัตราการตายในทารกเกิดก่อนกำหนด

สาเหตุของการเกิดภาวะหยุดหายใจในทารกเกิดก่อนกำหนดนั้น ยังไม่ทราบแน่ชัด แต่จากการศึกษาพบว่ามีความผิดปกติของเซลล์ประสาทบริเวณ pneumotoxic center ซึ่งอยู่บริเวณ nucleus parabrachialis ในส่วน dorsolateral rostral pons ซึ่งมีหน้าที่ปรับจังหวะการ กระตุ้นซึ่งกำเนิดจาก medullary center เพื่อส่งกระแสประสาทไปยังกล้ามเนื้อที่ควบคุมการหายใจ⁶

การแก้ไขภาวะหยุดหายใจในทารกเกิดก่อนกำหนดนั้น สามารถกระทำได้หลายประการ เช่นการใช้ tactile stimulation⁷ proprioceptor stimulation⁸ การควบคุมอุณหภูมิของสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในอุณหภูมิที่เหมาะสม⁹ หรือการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือเช่นการให้ Continuous positive airway pressure⁷ การใช้เครื่องช่วยหายใจ และสิ่งสำคัญคือ กำจัดสาเหตุที่อาจทำให้เกิดภาวะหยุดหายใจ เช่น ภาวะการติดเชื้อ ภาวะเลือดออกในสมอง และภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำ เป็นต้น

ในระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ได้มีการศึกษาการรักษาด้วยยา methylxanthine (Caffeine, theophylline, doxapram) พบว่า ได้ผลดีในการรักษาภาวะหยุดหายใจในทารกเกิดก่อนกำหนด โดยเริ่มจากการศึกษาของ Kuzemko และ Paala ในปี 1973 ซึ่งใช้ aminophylline ในการรักษาภาวะหยุดหายใจในทารกเกิดก่อนกำหนด¹⁰ หลังจากนั้นได้มีการศึกษาถึงประสิทธิภาพของยา กลุ่มนี้กันอย่างกว้างขวาง Devi และคณะ¹¹ ศึกษาในปี 1978 พบว่า theophylline มีผลลดอุบัติการณ์ของภาวะหยุดหายใจ โดยเกี่ยวข้องกับ การเพิ่ม alveolar ventilation การเพิ่มความไวต่อก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และจากผลของยาทำให้ทารกตอบสนองต่อระดับก๊าซ CO₂ ในเลือดได้เร็วขึ้น โดยไม่มีผลกระทบต่อ lung compliance¹¹ แต่กลไกการออกฤทธิ์ในระดับเซลล์ของยาในกลุ่ม methylxanthine นั้นซับซ้อน และยังไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด มีเพียงสมมติฐานว่าน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับการยับยั้ง Cyclic nucleotide phosphodiesterase และการเพิ่มระดับของ Cyclic AMP⁶

การศึกษารักษาด้วยยา theophylline ในการรักษาภาวะหยุดหายใจในทารกเกิดก่อนกำหนดนั้น มีการศึกษาหลายรูปแบบ แตกต่างกันทั้งขนาดและวิธีบริหารยา เช่น การให้ยาโดยการรับประทาน โดยการฉีดเข้าทางหลอดเลือดดำ หรือเหน็บทางทวารหนัก และขนาดยาที่ใช้ก็แตกต่างกัน

เนื่องจากอายุครึ่งชีวิต (half life) ของยา theophylline ในทารกเกิดก่อนกำหนดค่อนข้างยาว โดยเฉลี่ยประมาณ 30 ชั่วโมง¹² และเวลาที่ต้องการใช้เพื่อให้ระดับยาในเลือดคงที่นั้น ต้องใช้เวลาถึง 5 เท่าของ half life ดังนั้นจึงต้องมีการให้ยาขนาดเริ่มต้น (loading dose) สูงเพื่อให้ยาถึงระดับที่เพียงพอแก่การรักษาอย่างรวดเร็ว แล้วจึงคงระดับยา โดยใช้ maintenance dose ต่อไป ขนาดของยาที่ใช้ในขนาดเริ่มต้นและขนาดคงระดับยาในแต่ละการศึกษาที่รายงานในวารสารการแพทย์ ก็มีความแตกต่างกัน โดยทั่วไปขนาดของยา theophylline ที่แนะนำให้ใช้เป็นขนาดเริ่มต้น คือ 5.5 ถึง 6.2 mg/kg และขนาดยาที่จะใช้คงระดับยาจะมีความแตกต่างกันได้ตั้งแต่ 1 mg/kg ทุก 8 ชั่วโมง ถึง 3.6 mg/kg ทุก 12 ชั่วโมง¹³ โดยจะให้ระดับยา theophylline ในเลือด อยู่ระหว่าง 3 ถึง 20 mg/L แต่ระดับของยา theophylline ในเลือดที่สามารถลดภาวะการหยุดหายใจ และมีผลข้างเคียงน้อยนั้น ควรอยู่ระหว่าง 5-15 mg/L¹⁴ โดย Shannon และคณะ พบผลข้างเคียงทางระบบหัวใจและหลอดเลือด (อัตราการเต้นของหัวใจ มากกว่า 180 ครั้ง/นาที) จากระดับยา theophylline ในเลือด ระหว่าง 13.0 ถึง 32.0 mg/L¹⁵ และมีรายงานการเพิ่มอัตราการเต้นของหัวใจในทารกที่ได้รับการรักษาด้วยยา theophylline 16 mg/kg/day^{16,17} Loughan และคณะ พบภาวะ paroxysmal supraventricular tachycardia ในทารกที่ได้รับยา theophylline 14 mg/kg/day¹⁸ และมีรายงานผลข้างเคียงของยา โดยเกิดภาวะหัวใจเต้นเร็ว และอาการกระตุก (jitteriness) ในทารกแรกเกิดที่มีระดับยา theophylline ในเลือดเพียง 9 mg/L โดยเป็นระดับยาที่ผ่านมาจากมารดา¹⁹

ดังนั้นการใช้ขนาดยา theophylline ให้น้อยที่สุด เพื่อลดภาวะการหยุดหายใจ โดยให้มีผลข้างเคียงน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย จึงเป็นวิธีการรักษาที่ปลอดภัย Milsap และ Myers และคณะ ได้ศึกษาการใช้ยา theophylline ในการรักษาภาวะหยุดหายใจที่ไม่ทราบสาเหตุในทารกเกิดก่อนกำหนด โดยใช้ขนาดต่ำ พบว่า ได้ผลการรักษาที่ดี แม้วาระดับยา theophylline ในเลือดจะเท่ากับ 3-4 mcg/mL ก็ตาม โดยกลไกการลดภาวะหยุดหายใจเชื่อว่าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงระยะการนอนหลับ (sleep stage) และไม่พบว่ามีผลข้างเคียงจากยาเลย²⁰ แต่เป็นการศึกษา โดยให้ยาชนิดรับประทาน

เนื่องจากการให้ยา theophylline ทางหลอดเลือดดำ สามารถให้ยาได้ในขนาดที่ถูกต้อง ลดปัญหาเรื่องการดูดซึมยาจากลำไส้ในทารกเกิดก่อนกำหนดแต่ละราย และเพื่อให้การรักษาภาวะการหยุดหายใจในทารกเกิดก่อนกำหนดเป็นไปโดยปลอดภัยที่สุดและเหมาะสมกับการปฏิบัติในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงพิจารณาทำการศึกษ โดยการใช้ยา theophylline ในขนาดต่ำฉีดเข้าหลอดเลือดดำ เพื่อศึกษาผลการรักษาและผลข้างเคียงจากยา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการรักษาที่เหมาะสมของภาวะการหยุดหายใจที่ไม่ทราบสาเหตุในทารกเกิดก่อนกำหนดต่อไป

1.2 คำถามของการวิจัย (Research questions)

คำถามหลัก : ผลการรักษาภาวะหยุดหายใจที่ไม่ทราบสาเหตุในทารกเกิดก่อนกำหนดด้วยยา theophylline ขนาดต่ำฉีดเข้าทางหลอดเลือดดำ เป็นอย่างไร

คำถามรอง : ระดับของยา theophylline ในเลือด ในช่วงเวลา 72 ชั่วโมงแรกหลังเริ่มการรักษาภาวะหยุดหายใจในทารกเกิดก่อนกำหนด เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives)

เพื่อศึกษาผลของการรักษาภาวะหยุดหายใจที่ไม่ทราบสาเหตุ ในทารกเกิดก่อนกำหนดโดยใช้ยา theophylline ขนาดต่ำฉีดเข้าทางหลอดเลือดดำ

1.4 สมมติฐาน (Hypothesis)

การใช้ยา theophylline ขนาดต่ำฉีดเข้าทางหลอดเลือดดำ ทำให้มีระดับของ theophylline ในเลือดซึ่งสามารถลดอัตราการเกิดภาวะหยุดหายใจที่ไม่ทราบสาเหตุในทารกเกิดก่อนกำหนด และมีผลข้างเคียงน้อยที่สุด

1.5 ข้อจำกัดในการวิจัย

1. เครื่อง monitor ชัดข้อง หรือเกิดการผิดพลาดทางเทคนิค เช่น Probe หลุด , ไฟดับ ฯลฯ
2. ขนาดยาที่ฉีดเข้าหลอดเลือดดำมีปริมาณน้อย ทำให้เกิดความผิดพลาดเรื่องขนาดยาได้ง่าย

1.6 คำนิยามเชิงปฏิบัติที่ใช้ในการวิจัย (Operational definition)

1. ภาวะหยุดหายใจ (Apnea)

หมายถึง ภาวะที่ไม่มีหายใจเกิดขึ้นนานกว่าหรือเท่ากับ 20 วินาที และหรือ การหยุดหายใจที่ทำให้หัวใจเต้นช้ากว่า 100 ครั้งต่อนาที และหรือมีอาการตัวเขียว (cyanosis) ร่วมด้วย

2. ทารกเกิดก่อนกำหนด (Premature infant)

ทารกที่เกิดเมื่ออายุครรภ์ น้อยกว่าหรือเท่ากับ 32 สัปดาห์ ที่คำนวณได้ตามประจำเดือนครั้งสุดท้ายของมารดาหรือตรวจได้จากคลื่นความถี่สูงในครรภ์ หรือจากการตรวจร่างกายโดยกุมารแพทย์ โดยทารกที่อยู่ในการศึกษานี้ต้องไม่ใช่เครื่องช่วยหายใจ หรือ CPAP (continuous positive airway pressure) และได้กำจัดสาเหตุอื่นของการหยุดหายใจออกแล้ว

3. theophylline ขนาดต่ำ

ยาขนาดเริ่ม (loading dose) ด้วย 2.5 mg/kg ทางหลอดเลือดดำ ขนาดคงระดับยา (maintenance dose) ด้วย 1 mg/kg ทางหลอดเลือดดำทุก 8 ชั่วโมง

4.. ตอบสนองต่อการรักษา (Response)

ภาวะหยุดหายใจน้อยกว่า 32 ครั้ง ใน 24 ชั่วโมงติดต่อกันที่ทำการบันทึกผล และไม่ต้องการช่วยหายใจด้วย IPPB (intermittent positive pressure breathing)

5. ไม่ตอบสนองต่อการรักษา (Nonresponse)

ภาวะหยุดหายใจ มากกว่าหรือเท่ากับ 32 ครั้งใน 24 ชั่วโมงติดต่อกันที่ทำการบันทึกผล และการหยุดหายใจนั้นรุนแรงถึงขั้นต้องช่วยหายใจด้วย IPPB,CPAP หรือ เครื่องช่วยหายใจ

6. ผลข้างเคียงจากยา

- 6.1 ระบบหัวใจและหลอดเลือด : การเต้นของหัวใจ มากกว่าหรือเท่ากับ 160 ครั้ง ต่อนาที
- 6.2 ระบบประสาท : ชัก , Jitteriness
- 6.3 ระบบทางเดินอาหาร : อาเจียน
- 6.4 ระบบ Metabolic : น้ำตาลในเลือดสูง ในการทดลองนี้จะตัดสินที่ น้ำตาลในปัสสาวะมากกว่า 1*

1.7 รูปแบบการวิจัย (Research design)

รูปแบบการวิจัยเป็น การศึกษาเชิงทดลอง (experimental study)

1.8 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย (Expected benefit and application)

1. การใช้ยา theophylline ในการรักษาภาวะหยุดหายใจในทารกเกิดก่อนกำหนดเพื่อให้มีประสิทธิภาพดี โดยใช้ยานานต่ำ จะช่วยลดผลข้างเคียง เพิ่มความสะดวกและประหยัด
2. ข้อมูลจากการวิจัยจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการลดภาวะหยุดหายใจ และระดับยา theophylline ในเลือด